

Φοίβος Κλόκκαρης*

Η Ασφάλεια ως βασική πτυχή επίλυσης του Κυπριακού Προβλήματος

1. Γενικά

Η ασφάλεια είναι ένα από τα δυσκολότερα κεφάλαια στις συνομιλίες για λύση του Κυπριακού Προβλήματος, αφού το Κυπριακό πρωτίστως είναι πρόβλημα ασφάλειας, που πηγάζει από την επιβουλή και τις βλέψεις της Τουρκίας σε βάρος του Ελληνισμού της Κύπρου. Σήμερα, η σοβαρότερη απειλή για την ασφάλεια της Κύπρου είναι:

α. Η συνεχιζόμενη τουρκική κατοχή του βορείου τμήματος της Κύπρου με ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις και

β. Η δημογραφική αλλοίωση του βορείου τμήματος με τον συνεχιζόμενο εποικισμό και την παρεμπόδιση επιστροφής των ξεριζωμένων προσφύγων και του νοτίου τμήματος με τη συστηματική διοχέτευση λαθρομεταναστών.

Κάθε χρόνο διοχετεύονται 3.000 περίπου λαθρομετανάστες στις ελεύθερες περιοχές από τη Τουρκία μέσω των κατεχόμενων εδαφών και η Κυπριακή Δημοκρατία (Κ.Δ.) δεν μπορεί να τους εκδώσει, επειδή η Τουρκία δεν αναγνωρίζει την κρατική οντότητά της.

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Ο Φοίβος Κλόκκαρης είναι αντιστράτηγος ε.α., πρώην υπουργός Άμυνας της Κυπριακής Δημοκρατίας και υπαρχηγός Γ.Ε.Ε.Φ.

Κατά την άποψη μου, το κύριο ζητούμενο με τους παράνομους μετανάστες είναι η παρεμπόδιση εισόδου τους στη χώρα, και στο τομέα αυτό παρουσιάζεται μεγάλη αδυναμία του κράτους και ιδιαίτερα:

α. Στον έλεγχο και επέμβαση της αστυνομίας στη γραμμή αντιπαρατάξεως.

β. Στην αντιμετώπιση του κενού που παρουσιάζεται στα όρια των βρετανικών βάσεων Δεκέλειας με τη κατεχόμενη περιοχή.

γ. Στον έλεγχο του μεγάλου θαλάσσιου χώρου, αφού η Κ.Δ. δεν διαθέτει κανένα εξοπλισμένο σκάφος ανοικτής θαλάσσης.

Τα υπόλοιπα μεσογειακά κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) επικεντρώνουν τη προσπάθειά τους στην παρεμπόδιση εισόδου παράνομων μεταναστών στο έδαφός τους, ενώ η Κ.Δ. στον χειρισμό μετά την είσοδό τους.

Βίαια, παράνομα, συστηματικά και με γοργούς ρυθμούς η Κύπρος αλλάζει δημογραφικό χαρακτήρα. Στόχος της Τουρκίας, η επικράτηση του μουσουλμανικού στοιχείου σε βάρος του Χριστιανισμού, του τουρκικού στοιχείου σε βάρος του ελληνικού και σε βάθος χρόνου ο αφανισμός του.

2. Στοχοθεσία της Τουρκίας για την Κύπρο

Η Τουρκία, από τη δεκαετία του 1950 (εκθέσεις Νιχάτ Ερίμ συμβούλου του πρωθυπουργού Μεντερές 1956, σχέδιο ανάκτησης Κύπρου του Γραφείου Ειδικού Πολέμου του Γενικού Επιτελείου Στρατού 1958), έθεσε ως στρατηγικό στόχο τον πολιτικό και στρατιωτικό έλεγχο της Κύπρου και την ανατροπή της πληθυσμιακής υπεροχής των Ελλήνων, για λόγους που σχετίζονται με την ασφάλειά της και τον ρόλο της στην Ανατολική Μεσόγειο.

Η Τουρκία προώθησε με επιμονή τη στοχοθεσία της, ακολουθώντας την αρχή του πολέμου «εκλογή του σκοπού και εμμονή εις αυτόν» και επέτυχε σε μεγάλο βαθμό την υλοποίησή της με κύριους σταθμούς:

1960

Με τις συνθήκες Εγκαθίδρυσης, Εγγυήσεως, Συμμαχίας πέτυχε:

α. Επεμβατικά δικαιώματα και διατήρηση στρατευμάτων στην Κύπρο (Δικαιώματα που είχε απολέσει με την Συνθήκη της Λωζάνης 1923).

β. Λειτουργική διχοτόμηση (Βέτο Αντιπροέδρου, ξεχωριστές πλειοψηφίες στη Βουλή, ξεχωριστούς εκλογικούς καταλόγους, ξεχωριστά Δημοτικά Συμβούλια).

γ. Υπερβολικά προνόμια στους Τουρκοκύπριους, οι οποίοι από μειονότητα του 18% έγιναν κοινότητα με δυσανάλογη συμμετοχή στον κρατικό μηχανισμό.

1974

Με την εισβολή, την κατοχή, τον εποίκισμό, τον ξεριζωμό των Ελλήνων από το βόρειο τμήμα της Κύπρου και τη δημιουργία του παράνομου καθεστώτος της «Τ.Δ.Β.Κ.» πέτυχε:

- α. Γεωγραφική διχοτόμηση.
- β. Δημογραφική αλλοίωση.
- γ. Να θέσει τις βάσεις δημιουργίας συνεταιρικού κράτους στην Κύπρο.

2004

Με το σχέδιο λύσης του Κυπριακού Προβλήματος (σχέδιο Ανάν) θα ολοκληρώνε τους στόχους της, εάν υιοθετείτο, και θα έθετε υπό τον έλεγχο και την κηδεμονία της την Κύπρο, η οποία θα αφοπλίζετο και θα ενομιμοποιούντο τα τετελεσμένα της κατοχής και το ψευδοκράτος.

Σήμερα, η Τουρκία συνεχίζει τις προσπάθειες για ολοκλήρωση του στόχου της, με ενέργειες προς τρεις άξονες:

1ος Άξονας

Λύση συνομοσπονδίας για το Κυπριακό Πρόβλημα, στη βάση της παρθενογένεσης και του συνεταιρισμού δύο ισότιμων κρατών, με διατήρηση επεμβατικών δικαιωμάτων και στρατευμάτων στο νησί. Στην ουσία, επιδιώκει οι κατεχόμενες περιοχές να γίνουν επαρχία της Τουρκίας και οι ελεύθερες περιοχές να αφοπλισθούν και να τεθούν υπό τον έλεγχό της, όπως θα συνέβαινε εάν υιοθετείτο το σχέδιο Ανάν, με το οποίο η Τουρκία θα επετύγχανε:

- α. Διατήρηση επεμβατικών δικαιωμάτων και στρατευμάτων στην Κύπρο.
- β. Αφοπλισμό του κυπριακού κράτους και περιορισμό των κυριαρχικών δικαιωμάτων του στην ξηρά, την θάλασσα και τον αέρα.
- γ. Ενσωμάτωση στο σχέδιο, άνω των 60 διμερών συμφωνιών του ψευδοκράτους με την Τουρκία. Με αυτές, η τουρκοκυπριακή συνιστώσα πολιτεία ουσιαστικά γινόταν επαρχία της Τουρκίας και η Τουρκία αποκτούσε δικαίωμα παρουσίας αεροναυτικών δυνάμεων στο χώρο της Κύπρου, χωρίς να χρειάζεται έγκριση του κυπριακού κράτους. Η τελική κατάληξη είναι, ότι μόνο η Ελλάδα και το κυπριακό κράτος δεν θα είχαν δικαίωμα παρουσίας

αεροναυτικών δυνάμεων στο νησί, που αποτελεί σημαντική παράμετρο της στρατηγικής αξίας του.

Η Τουρκία δεν επιδιώκει πλήρη διχοτόμηση και δύο κράτη στην Κύπρο, επειδή αυτό αφήνει στους Έλληνες της Κύπρου περιθώρια αυτονομίας και επιλογών στην ασφάλεια, που προσκρούουν στις επεκτατικές βλέψεις της Τουρκίας και στο στρατηγικό στόχο της για έλεγχο ολόκληρης της Κύπρου. Η επιλογή αυτή δυνατόν να δημιουργήσει προβλήματα στην ασφάλεια της Τουρκίας, όπως η ίδια εκτιμά. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση το 1976, μετά την τουρκική εισβολή, του Τουράν Γκιουνές, υπουργού Εξωτερικών της κυβέρνησης Ετζεβίτ, ότι η διχοτόμηση είναι καθαρή παραφροσύνη γιατί θέτει σε κίνδυνο την ασφάλεια της κεντρικής και ανατολικής Μικράς Ασίας (Συνέντευξη στη εφημερίδα *Ελευθεροτυπία* των Αθηνών στις 11 Σεπτεμβρίου 1976).

Αν η επιλογή των δύο κρατών εξυπηρετούσε την Τουρκία, τότε μετά την ίδρυση του ψευδοκράτους το 1983, δεν θα συναινούσε σε οποιοσδήποτε συνομιλίες για λύση του Κυπριακού Προβλήματος.

2ος Άξονας

Υποβάθμιση της κρατικής οντότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας και αμφισβήτηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της. Στα πλαίσια αυτής της στόχευσης η Τουρκία:

α. Δεν αναγνωρίζει την κρατική οντότητα της Κ.Δ. Δεν ανοίγει τα λιμάνια και αεροδρόμιά της σε σκάφη και αεροσκάφη της Κύπρου, όπως δεσμεύεται να πράττει για όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.)

β. Παραβιάζει το θαλάσσιο και εναέριο χώρο της Κ.Δ., δεν αναγνωρίζει την υφαλοκρηπίδα και την αποκλειστική οικονομική ζώνη (Α.Ο.Ζ.) της και παρενοχλεί με το Πολεμικό Ναυτικό της τις έρευνες για υδρογονάνθρακες.

γ. Δεν αποσύρει τις Τουρκικές Δυνάμεις Κατοχής (Τ.Δ.Κ.) και συνεχίζει τον παράνομο εποικισμό.

3ος Άξονας

Αναβάθμιση του ψευδοκράτους και εξάλειψη κάθε ελληνικού στοιχείου. Εξόντωση εγκλωβισμένων, παρεμπόδιση επιστροφής προσφύγων, εκμετάλλευση των περιουσιών τους, καταστροφή της θρησκευτικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλαγή των τοπωνυμίων. Στόχος, να εμφανιστεί το ψευδοκράτος ως κράτος ισότιμο προς την Κ.Δ., στα πλαίσια συνεταιρισμού δύο ισότιμων κρατών.

3. Παρούσα κατάσταση από πλευράς ασφάλειας στην Κύπρο

Τουρκική Απειλή

Η Κύπρος αντιμετωπίζει σοβαρό πρόβλημα ασφάλειας λόγω της κατοχής του βορείου τμήματός της (37% του εδάφους της), του συνεχιζόμενου εποικισμού (πέραν των 250.000 εποίκων, για κάθε Τουρκοκύπριο [Τ/Κ] αντιστοιχούν 2-3 Τούρκοι έποικοι), της συστηματικής διοχέτευσης λαθρομεταναστών στις ελεύθερες περιοχές από την Τουρκία μέσω των κατεχόμενων και της πολυδιάσπασης της κυριαρχίας της. Η Κ.Δ. ασκεί κυριαρχία στις ελεύθερες περιοχές, η Τουρκία στις κατεχόμενες, η Βρετανία στις βρετανικές βάσεις (Β.Β.) και τα Ηνωμένα Έθνη (Η.Ε.) στην ουδέτερα ζώνη (Ο.Ζ.)

Παρά την ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. (το 2004) και τη διάνοιξη σημείων διέλευσης στη γραμμή αντιπαρατάξεως (το 2003), η στρατιωτική απειλή δεν μεταβλήθηκε γιατί δεν μεταβλήθηκαν τα συστατικά στοιχεία της, ήτοι:

α. Η Δύναμη (43.000 άνδρες, 300 άρματα, 200 πυροβόλα, 650 τεθωρακισμένα [ΤΘ]), η Σύνθεση (2 Μηχανοκίνητες Μεραρχίες Πεζικού, 1 Μηχανοκίνητη Ταξιαρχία Πεζικού, 1 Τεθωρακισμένη Ταξιαρχία, Διοίκηση Πυροβολικού, Σύνταγμα Καταδρομών) και η Διάταξη (επιθετική, προωθημένη) των Τ.Δ.Κ.

β. Η στοχοθεσία της Τουρκίας για την Κύπρο, που επαναβεβαιώθηκε με την απόφαση του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας (Σ.Ε.Α.) της Τουρκίας την 1η Ιουλίου 2009.

Η Τουρκία διατηρεί αναλογία πέραν του 3:1 των Τ.Δ.Κ. σε σχέση με την Εθνική Φρουρά (Ε.Φ.) με στόχο την άσκηση ψυχολογικής βίας, προκειμένου οι Έλληνες της Κύπρου να αποδεχθούν λύση, η οποία να εξυπηρετεί τα συμφέροντα της Τουρκίας.

Η Τουρκία χρησιμοποιεί τις Ένοπλες Δυνάμεις (Ε.Δ.), ως μοχλό πίεσης για να επιτυγχάνει πολιτικά και άλλα οφέλη, χωρίς να εμπλέκεται σε πόλεμο (περίπτωση Ίμια στην Ελλάδα και Στροβίλια, Λουρουτζίνα στην Κύπρο).

Η Τουρκία, όλα αυτά τα χρόνια της κατοχής μετά το 1974, «έκτισε» στην Κύπρο επιθετικές δυνατότητες και συγκεκριμένα:

α. Μετέφερε δυνάμεις και σύγχρονα οπλικά συστήματα από τη Τουρκία.

β. Αναδιοργάνωσε τις δύο μεραρχίες πεζικού (την 28ΜΠ και 39ΜΠ) σε μηχανοκίνητες μεραρχίες πεζικού και την ΤΟΥΡΔΥΚ σε μηχανοκίνητη ταξιαρχία.

γ. Αναβάθμισε τα άρματα Μ48Α5Τ1 σε Μ48Α5Τ2, με δυνατότητα διεξα-

γωγής νυκτερινών επιχειρήσεων και εκτέλεσης βολών εν κινήσει.

δ. Αντικατέστησε το Πυροβολικό των 105 χιλ. με αυτοκινούμενα πυροβόλα των 155 χιλ., με μεγαλύτερη ευκινησία και ισχύ πυρός.

ε. Δημιούργησε υποδομές Διοικητικής Μέριμνας (αποθηκεύσεις καυσίμων, πυρομαχικών κ.λπ.)

στ. Ανέπτυξε όλες τις δυνάμεις των κατοχικών στρατευμάτων σε προωθημένη διάταξη εντεύθεν του Πενταδάκτυλου.

Η Τουρκία στην Κύπρο διατηρεί συνεχώς το στρατιωτικό πλεονέκτημα της δυνατότητας, να διεξαγάγει αιφνιδιαστικά επιθετικές επιχειρήσεις, χωρίς κινητοποίηση και μεταφορά ενισχύσεων από την Τουρκία, και να επιτύχει εντός μικρού χρονικού διαστήματος στρατηγικά πλεονεκτήματα. Μεγάλη τρωτότητα παρουσιάζουν η Λευκωσία, η Λάρνακα και τα Κοκκινοχώρια.

Οι στρατιωτικές δυνατότητες και τα πλεονεκτήματα που έχει η Τουρκία στην Κύπρο οφείλονται:

- α. Στο μέγεθος της χώρας και την ισχυρή πολεμική μηχανή της.
- β. Στην εγγύτητα των αεροναυτικών βάσεων της.
- γ. Στη δύναμη, σύνθεση και διάταξη των Τ.Δ.Κ.
- δ. Στο πεδινό του εδάφους στη γραμμή αντιπαράταξης.
- ε. Στην ύπαρξη ζωτικών χώρων σε μικρό βάθος από την γραμμή αντιπαράταξης και στις αδυναμίες της Εθνικής Φρουράς (Ε.Φ.)

Οι κύριες αδυναμίες της Ε.Φ. είναι:

- α. Το μικρό μέγεθος της σε σύγκριση με τις Τουρκικές Ε.Δ.
- β. Η μεγάλη εξάρτηση της επάνδρωσής της από την επιστράτευση.
- γ. Η ουσιαστική έλλειψη Πολεμικού Ναυτικού και Πολεμικής Αεροπορίας, σε συνδυασμό με τη φθίνουσα πορεία του δόγματος του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου (Ε.Α.Χ.) Ελλάδος-Κύπρου.

δ. Οι μεγάλες ανάγκες αναδιοργάνωσης και εκσυγχρονισμού των μέσων και οπλικών συστημάτων. Η συμπίεση του Προϋπολογισμού Άμυνας (Π.Υ.) τα τελευταία χρόνια δημιούργησε σοβαρά προβλήματα.

ε. Προβλήματα στην εκπαίδευση και το ηθικό του προσωπικού, που επηρεάζονται και από το αρνητικό κλίμα για την άμυνα που καλλιεργεί μέρος του πολιτικού κόσμου και του λαού.

Η στρατιωτική αξιολόγηση της κατάστασης στην Κύπρο (Risk assessment) παρουσιάζει υψηλό βαθμό κινδύνου για την Κ.Δ., λόγω της τουρκικής απειλής, που μπορεί να μειωθεί αν ενισχυθεί:

- α. Η μαχητική ισχύς της Ε.Φ.

β. Το δόγμα του Ε.Α.Χ.

γ. Η συμμετοχή της Κύπρου στη Κ.Ε.Π.Π.Α.

δ. Η στρατιωτική και πολιτική συνεργασία με Χώρες της Ε.Ε. και του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. (Γαλλία, Ρωσία κ.λπ.)

Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας

Άλλη μια σοβαρή παράμετρος, που επηρεάζει αρνητικά το ανισοζύγιο των δυνάμεων στην Κύπρο και το αξιόμαχο της Ε.Φ., είναι η απουσία θεσμοθέτησης Στρατηγικής Εθνικής Ασφάλειας (Σ.Ε.Α.) από την Κυπριακή Δημοκρατία (Κ.Δ.), η οποία δεν έχει αντίστοιχα κείμενα, όπως «Η Λευκή Βίβλος για την Άμυνα» της Αγγλίας και Γαλλίας, η Σ.Ε.Α. των Η.Π.Α. (συντάσσεται από το National Security Council) και η Πολιτική Εθνικής Άμυνας (Π.Ε.Α.) της Ελλάδος.

Η Σ.Ε.Α. προσδιορίζει μακροπρόθεσμους στόχους, οι οποίοι ακολουθούνται από όλες τις κυβερνήσεις και αναπροσαρμόζονται αναλόγως. Οι στόχοι αυτοί αποτελούν την πυξίδα της εξωτερικής πολιτικής και των αμυντικών απαιτήσεων. Είναι ο φάρος, που καθοδηγεί τη δομή των Ενόπλων Δυνάμεων, την ετοιμότητά τους και τα εξοπλιστικά προγράμματα.

Η Κ.Δ. θα έπρεπε να είχε θέσει ως κύρια στοχοθεσία και να εργαστεί με αποφασιστικότητα για την απομάκρυνση των Τ.Δ.Κ. και εποίκων (δύο εγκλήματα κατά του Διεθνούς Δικαίου), ως προϋποθέσεων για έναρξη οποιωνδήποτε συνομιλιών για τη λύση του Κυπριακού Προβλήματος.

Δυστυχώς, αποτύχαμε στην υιοθέτηση και υλοποίηση τέτοιας στοχοθεσίας, με αποτέλεσμα:

α. Η βάση του προβλήματος, από θέμα εισβολής κατοχής και εποίκισμού, να καταλήξει σε δικοινοτική διαφορά.

β. Η Τουρκία να παραμένει στο απυρόβλητο και η διεθνής πίεση να ασκείται στη πλευρά μας. Στο θύμα αντί στο θύτη.

γ. Η διχοτόμηση, ο εποίκισμός, η τουρκοποίηση των κατεχόμενων να παγιώνονται, με τις ατέρμονες, μακροχρόνιες δικοινοτικές συνομιλίες.

4. Η Ασφάλεια στα πλαίσια λύσης του Κυπριακού

Γενικά

Οι επιδιώξεις μας θα πρέπει να στοχεύουν προς δύο άξονες:

α. Κατάργηση του υφιστάμενου Συστήματος Ασφάλειας, που βασίζεται στις συνθήκες Εγγυήσεως και Συμμαχίας 1960.

β. Αντικατάστασή του με νέο Σύστημα Ασφάλειας, το οποίο να διασφαλίζει την:

- Ανεξαρτησία
- Εδαφική Ακεραιότητα
- Κυριαρχία
- Ασφάλεια των Πολιτών
- Προστασία των Εθνικών Συμφερόντων της Κύπρου

Υφιστάμενο Σύστημα Ασφάλειας

Βασίζεται στις Συνθήκες Εγγυήσεως/Συμμαχίας 1960, που επιβλήθηκαν στην Κύπρο για να της παραχωρηθεί περιορισμένη ανεξαρτησία.

Λειτουργήσαν καταστροφικά για την Κύπρο. Οι εγγυήτριες δυνάμεις και κυρίως η Τουρκία τις εκμεταλλεύθηκαν για την προώθηση των συμφερόντων τους σε βάρος της Κύπρου.

Η Τουρκία δίδει τη δική της ερμηνεία στο άρθρο IV της Συνθήκης Εγγυήσεως, περί μονομερούς επέμβασης των εγγυητριών δυνάμεων. Υποστηρίζει, ότι της παρέχει το δικαίωμα στρατιωτικής επέμβασης όπως έπραξε το 1964 (αεροπορικοί βομβαρδισμοί) και το 1974 (εισβολή). Αυτό αντίκειται προς τα άρθρα του Καταστατικού Χάρτη των Η.Ε. 2(4), περί απειλής ή χρήσης βίας στις Διεθνείς Σχέσεις, και 53, που καθορίζει ότι μόνο το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. μπορεί να εξουσιοδοτήσει στρατιωτική δράση.

Ουσιαστικά είναι άκυρες, γιατί παραβιάζουν αρχές και καταναγκαστικούς κανόνες Διεθνούς Δικαίου (άρθρο 53 Συνθήκης Βιέννης 1969 για το Δίκαιο των Διεθνών Συνθηκών) και οι διατάξεις τους παραβιάζονται συνεχώς επί 35 χρόνια (άρθρο 60 Συνθήκης Βιέννης 1969 για το Δίκαιο των Διεθνών Συνθηκών).

Είναι αναχρονιστικές και η διατήρησή τους θα αποτελεί μόνιμη πληγή.

Νέο Σύστημα Ασφάλειας

Είναι αναγκαίο να λαμβάνει υπόψη:

- α. Τις τραυματικές εμπειρίες του παρελθόντος (στοχοθεσία Τουρκίας).
- β. Την ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. και το νέο Διεθνές Περιβάλλον Ασφάλειας.

- γ. Τη θέση της Κύπρου σε περιοχή μεγάλης γεωστρατηγικής σημασίας.
- δ. Πρέπει να βασίζεται σε τρεις πυλώνες:
- ε. Στη Δυνατότητα Αυτοάμυνας της Κύπρου.
- στ. Στην πλήρη συμμετοχή της στην Κ.Ε.Π.Π.Α./Ε.Ε.
- ζ. Στην ένταξή της σε περισσότερους οργανισμούς Συλλογικής Ασφάλειας.

Η υιοθέτηση ενός νέου Συστήματος Ασφάλειας επιβάλλει:

1) Μη αποδοχή επεμβατικών δικαιωμάτων ξένων χωρών, απομάκρυνση των ξένων στρατευμάτων και εποίκων, κατάργηση των αναχρονιστικών συνθηκών Εγγυήσεως/Συμμαχίας 1960. Αν δεν καταργηθούν, θα αποτελούν μόνιμη πηγή ανωμαλίας και κηδεμόνευσης. Δεν μπορούμε να αναθέσουμε πάλιν «ρόλο προστάτη» στον σφαγέα και καταπατητή επί 35 χρόνια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μας. Καμιά χώρα της Ε.Ε. δεν έχει εγγυητές και προστάτες.

Η τουρκική πλευρά στις συνομιλίες υποστηρίζει τη διατήρηση των συνθηκών Εγγυήσεως και Συμμαχίας 1960, ενώ η δική μας την κατάργησή τους. Κατά την άποψή μου, η θέση μας για κατάργηση των συνθηκών αποδυναμώνεται:

α. Από το γεγονός ότι, η πλευρά μας υποστηρίζει αποστρατιωτικοποίηση του κυπριακού κράτους. Αυτό δημιουργεί κενό ασφάλειας, το οποίο θα εκμεταλλευθεί η Τουρκία για εμμονή στη διατήρηση των συνθηκών.

β. Από την υπογραφή Μνημονίου Συνεργασίας την 5η Ιουνίου 2008 μεταξύ Κ.Δ. και Η.Β., που περιλαμβάνει δέσμευση συμμόρφωσης προς τις συνθήκες («The two Countries, reiterate their commitment to their respective obligations under the Treaties signed in 1960»). Οι συνθήκες του 1960 περιλαμβάνουν τη Συνθήκη Εγκαθίδρυσης (προσδιορίζει το καθεστώς των Β.Β.), τη Συνθήκη Εγγυήσεως (επεμβατικά δικαιώματα εγγυητριών δυνάμεων) και τη Συνθήκη Συμμαχίας (διατήρηση τουρκικών και ελληνικών στρατευμάτων στην Κύπρο).

2) Μη αποδοχή περιορισμών:

- α. Στα κυριαρχικά δικαιώματα της Κύπρου στη θάλασσα και στον αέρα.
- β. Στη συμμετοχή της Κύπρου στη Κ.Ε.Π.Π.Α.
- γ. Στη διάθεση του εδάφους της για υποστήριξη διεθνών στρατιωτικών επιχειρήσεων.

Αυτοί οι περιορισμοί είχαν τεθεί και στο σχέδιο Ανάν και υποστηρίζονται και σήμερα από την Τουρκία.

3) Διασφάλιση Αποτελεσματικού Συστήματος εφαρμογής της λύσης (επιστροφή εδαφών, προσφύγων, περιουσιών, αποχώρηση στρατευμάτων).

4) Πλήρη συμμετοχή της Κύπρου στον πυλώνα Κ.Ε.Π.Π.Α. της Ε.Ε.

Αυτό προϋποθέτει ένταξη στο Συνεταιρισμό για την Ειρήνη (PfP) και υπογραφή Συμφωνίας Ασφαλείας με το ΝΑΤΟ.

Η πλευρά μας δεν υιοθετεί αυτή τη θέση. Κατά την άποψή μου είναι λανθασμένη επιλογή και πρέπει να αναθεωρηθεί, όπως ζήτησε και η Βουλή της Κύπρου κατά πλειοψηφία.

5) Διατήρηση από την Κύπρο του Δικαιώματος Αυτοάμυνας και διάθεσης ιδίων Ενόπλων Δυνάμεων κατά τη βούληση του κυπριακού κράτους.

Το δικαίωμα της Αυτοάμυνας κατοχυρώνεται από το άρθρο 51 του Καταστατικού Χάρτη των Η.Ε. και αποτελεί βασική παράμετρο της Συνθήκης της Λισσαβόνας.

Στις συνομιλίες για τη λύση, η πλευρά μας συμφώνησε στην αποστρατιωτικοποίηση του κυπριακού κράτους, θέση την οποία υποστηρίζουν η Τουρκία και Βρετανία. Η Κύπρος να μην έχει Ένοπλες Δυνάμεις, να έχει μόνο Αστυνομία.

Κατά την άποψή μου, αυτό θα δημιουργήσει σοβαρό πρόβλημα ασφάλειας και επιβίωσης του Ελληνισμού στη Κύπρο. Είναι τόσα πολλά τα μειονεκτήματα, που δημιουργείται εύλογα η απορία πόσο σοβαρά μελετήθηκαν από την πλευρά μας:

α. Η γεωπολιτική διάσταση του θέματος. Η Κύπρος βρίσκεται σε περιοχή μεγάλης γεωστρατηγικής σημασίας και σε περίπτωση κρίσης η αποστρατιωτικοποίηση θα παραβιαστεί από γειτονικές ή άλλες δυνάμεις.

β. Το νέο Διεθνές Περιβάλλον Ασφάλειας. Η Κύπρος βρίσκεται εγγύς της ασταθούς περιοχής της Μέσης Ανατολής, από όπου ενδέχεται να προκύψουν ασύμμετρες απειλές κατά της ασφάλειας της Κύπρου, αλλά και της ασφάλειας της Ε.Ε. (τρομοκρατία, διάδοση όπλων μαζικής καταστροφής, λαθρεμπόριο όπλων κ.λπ.) Θα είναι ένα ασπόνδυλο κράτος, ανίσχυρο να ασκεί πλήρη εξουσία στην επικράτειά του σε ένα από τα στρατηγικότερα σημεία του πλανήτη, έρμαιο στη βουλιμία των ξένων και της Τουρκίας.

γ. Η Στοχοθεσία της Τουρκίας για την Κύπρο και η πολιτική της Βρετανίας για τις Β.Β.

Η αποστρατιωτικοποίηση εξυπηρετεί τα συμφέροντα της Τουρκίας και Βρε-

τανίας που θα εκμεταλλεύονται μονοπωλιακά τη γεωστρατηγική σημασία της Ανατολικής Μεσογείου.

Μια ανοχύρωτη Κύπρος, πλησίον των ακτών της Τουρκίας, εξυπηρετεί την αποδεδειγμένη επεκτατική πολιτική της, που υλοποιείται συστηματικά και αδιάστακτα με τελικό στόχο τον πλήρη έλεγχο και δημογραφική αλλοίωση της Κύπρου, για λόγους οι οποίοι σχετίζονται με την ασφάλειά της και τον ρόλο της στην Ανατολική Μεσόγειο.

Μια ανοχύρωτη Κύπρος, στο ζωτικό χώρο της Ανατολικής Μεσογείου, εξυπηρετεί τη δικαιολόγηση της εσαεί παραμονής των Β.Β., για την προάσπιση των συμφερόντων και των απαιτήσεων ασφαλείας της Δύσης. Αν απομακρυνθούν οι Β.Β. και η Κύπρος είναι αφοπλισμένη, ποιος θα καλύψει αυτή την απαίτηση;

Οι υποχρεώσεις της Κύπρου στα πλαίσια της Κ.Ε.Π.Π.Α. και των δεσμεύσεων της Συνθήκης της Λισσαβόνας, που τέθηκε σε εφαρμογή την 1η Δεκεμβρίου 2009 και αποτελεί πλέον ευρωπαϊκό κεκτημένο. Το άρθρο 42 της Συνθήκης δεσμεύει τα κράτη-μέλη να βελτιώνουν τις στρατιωτικές δυνατότητές τους και να παρέχουν βοήθεια και συνδρομή με όλα τα μέσα τους σε κράτος-μέλος που θα δεχθεί ένοπλη επίθεση, σύμφωνα με το άρθρο 51 του Καταστατικού Χάρτη των Η.Ε.

Αυτό σημαίνει ότι, για να νομιμοποιείται η βοήθεια των κρατών-μελών της Ε.Ε. προς ένα άλλο κράτος που δέχεται ένοπλη επίθεση, θα πρέπει αυτό το κράτος να ασκήσει το δικαίωμα αυτοάμυνας στα πλαίσια του άρθρου 51. Η αφοπλισμένη Κύπρος δεν θα μπορέσει να το πράξει χωρίς Ένοπλες Δυνάμεις.

Γιατί θα πρέπει, με δική μας βούληση, να αποκλίνουμε από το ευρωπαϊκό κεκτημένο και να απολακτίσουμε την ομπρέλα ασφαλείας που μας προσφέρει η Ε.Ε.;

Η δυνατότητα της Κύπρου:

α. Να ασκεί τα Κυριαρχικά Δικαιώματά της στην ξηρά, τη θάλασσα και τον αέρα (μπορεί π.χ. η Αστυνομία να ελέγχει τον εναέριο χώρο και να χειρίζεται την αντιαεροπορική άμυνα και την παράκτια άμυνα;)

β. Να προστατεύει τα εθνικά συμφέροντά της.

γ. Να εξασφαλίζει συνθήκες ασφαλείας στους πολίτες της.

Οι επιπτώσεις από το γεγονός, ότι η Κύπρος θα είναι:

α. Το μοναδικό κράτος-μέλος της Ε.Ε. χωρίς Ένοπλες Δυνάμεις.

β. Το μοναδικό κράτος-μέλος του Ο.Η.Ε. που θα στερηθεί το δικαίωμα της αυτοάμυνας. Υπάρχουν ελάχιστα κράτη στον κόσμο που δεν έχουν Ένοπλες Δυνάμεις (Ε.Δ.), κανένα όμως δεν υπάρχει που να στερείται το δικαίωμα να αποκτήσει, εάν το ίδιο κρίνει ότι χρειάζεται Ε.Δ., με εξαίρεση βέβαια τα υπό

κηδεμονία κράτη (προτεκτοράτα).

Αν δεν μεριμνήσουμε οι ίδιοι για την ασφάλειά μας ποιος θα το πράξει;

Τι έπραξαν οι εγγυήτριες δυνάμεις και τα Η.Ε. για την προστασία μας το 1974; Ό,τι Ελληνικό περισώθηκε, οφείλεται στο αίμα κάποιων ηρωικών μονάδων της Ε.Φ. και της ΕΛ.ΔΥ.Κ. Τα ψηφίσματα των Η.Ε. για απόσυρση των στρατευμάτων εισβολής παραμένουν ανεκτέλεστα για 35 χρόνια.

Ποιος προστάτευσε τους κατοίκους της Καρπασίας; Μήπως η Συμφωνία της Γ' Βιέννης του 1975; Από 15.000 παρέμειναν σήμερα μόνο 200, λόγω των συνθηκών τρομοκρατίας και καταπίεσης που επέβαλε η Τουρκία στους ανυπεράσπιστους αδελφούς μας. Ό,τι έπραξε στην Ίμβρο, την Τένεδο, την Κωνσταντινούπολη, την Αλεξανδρέττα. Αυτό θα συνέβαινε και με τον Ελληνισμό της Κύπρου, αν υιοθετείτο το σχέδιο Ανάν, με μια αφοπλισμένη και ανυπεράσπιστη Κύπρο σε καθεστώς ανασφάλειας υπό την ομηρία της Τουρκίας. Αυτό θα συμβεί και σε μελλοντική λύση, αν δεν αποσύρουμε τις θέσεις μας.

Το ερώτημα που τίθεται, δεν είναι «γιατί η πανίσχυρη Τουρκία και Βρετανία επιζητούν την αποστρατιωτικοποίηση του μικρού κράτους μας». Το βασανιστικό ερώτημα είναι «γιατί το ζητούμε εμείς!» Επιζητούμε να τελούμε εσασεί υπό την κηδεμονία της Τουρκίας και Βρετανίας;

Στο επιχείρημα «τι μπορούμε να κάνουμε έναντι της πανίσχυρης Τουρκίας», η απάντηση είναι:

Οι ισχυροί δεν σέβονται τις ανοχύρωτες πολιτείες και λειτουργούν χωρίς συναισθηματισμούς, με γνώμονα τα συμφέροντά τους. Υπολογίζουν μόνο το κόστος, που θα τους προκαλέσει ο αντίπαλος, όσο μικρός κι αν είναι. Αυτός είναι ο λόγος, για τον οποίο όλες οι χώρες έχουν Ε.Δ. και όχι μόνο οι ισχυρές, όπως οι Η.Π.Α. και η Ρωσία.

Στο επιχείρημα ότι «σε μια λύση η Τουρκία δεν θα είναι αντίπαλος», την απάντηση δίδει η γνώση της αμετακίνητης στοχοθεσίας της Τουρκίας για την Κύπρο, όπως επαναβεβαιώνεται περιοδικά από το Σ.Ε.Α.

Ο υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Αχμέτ Νταβούτογλου, στο βιβλίο του Στρατηγικό Βάθος σημειώνει, ότι «η Τουρκία πρέπει να έχει ρόλο στην Κύπρο λόγω της στρατηγικής θέσης της, ακόμα και στην περίπτωση που δεν θα υπήρχε κανένας Τούρκος στο νησί» (σελ. 179).

Καμιά λύση του Κυπριακού δεν θα είναι βιώσιμη, αν το υπόβαθρο ασφάλειας είναι σαθρό. Το οικοδόμημα θα καταρρεύσει, όπως κατέρρευσε εκείνο της Ζυρίχης, όπως θα κατέρρεε εκείνο του σχεδίου Ανάν. Είχαν ως υπόβαθρο, ένα προβληματικό σύστημα ασφάλειας, βασισμένο στην απαράδεκτη στρατηγική των

προτεκτοράτων, που επιβάλλουν οι ισχυρές χώρες στις αδύνατες.

Ας μη βαυκαλιζόμαστε με την ιδέα, ότι θα αναθέσουμε σε άλλους την ασφάλειά μας, ότι θα αναλάβουν άλλοι το κόστος και την ευθύνη της ασφάλειάς μας. Ουδείς θα το πράξει χωρίς οφέλη και χωρίς σοβαρές συνέπειες στην αυτονομία και κυριαρχία μας.

Είναι αναγκαίο, να αναθεωρήσει η πλευρά μας τη θέση για αποστρατιωτικοποίηση και να αποσύρει την πρόταση. Είναι αυτοκτονία να θυσιάζουμε το δικαίωμα της αυτοάμυνας με αντάλλαγμα, όχι την αποστρατιωτικοποίηση της Τουρκίας, αλλά «το ενδεχόμενο, να παύσει αυτή η χώρα να παραβιάζει το Διεθνές Δίκαιο (δηλαδή να αποσύρει τις Τ.Δ.Κ.)»

Τίθενται τα ερωτήματα:

Τι ανταλλάγματα πήραμε για την αποστρατιωτικοποίηση του κυπριακού κράτους, που αποτελεί επιδίωξη της Τουρκίας και Βρετανίας;

Το κεφάλαιο της Ασφάλειας, εκτός από την αποστρατιωτικοποίηση, περιλαμβάνει και άλλα θέματα:

α. Συνθήκες Εγγυήσεως/Συμμαχίας 1960

β. Απομάκρυνση ξένων στρατευμάτων και εποίκων

γ. Συμμετοχή της Κύπρου στη Κ.Ε.Π.Π.Α.

δ. Διασφάλιση αποτελεσματικής μεθόδου εφαρμογής της λύσης

Γιατί απομονώθηκε το θέμα της αποστρατιωτικοποίησης του κυπριακού κράτους πριν ολοκληρωθεί η συζήτηση του συνολικού πακέτου της ασφάλειας;

Εξασφαλίσαμε την κατάργηση των Συνθηκών Εγγυήσεως/Συμμαχίας 1960 και την απομάκρυνση των κατοχικών δυνάμεων και εποίκων;

Είναι άγνωστες οι απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά, αφού δεν γνωρίζουμε αν συζητήθηκε επίσημα το πακέτο της ασφάλειας, στο οποίο αναπόφευκτα εμπλέκονται οι Εγγυήτριες Δυνάμεις.

Αυτό που γνωρίζουμε, είναι η επιβεβαίωση του προέδρου της Κ.Δ. την 20ή Νοεμβρίου 2009, ότι συμφωνήθηκε η αποστρατιωτικοποίηση του κυπριακού κράτους, σε σχόλιο του επί δημοσιευμάτων της τουρκικής εφημερίδας Hürriyet. Δήλωσε, ότι η Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία δεν θα έχει στρατό, αλλά μόνο Αστυνομία.

Δεν είναι ανησυχητικό, ότι το θέμα της αποστρατιωτικοποίησης του κυπριακού κράτους είναι ίσως η μοναδική πρόταση της πλευράς μας, για την οποία συμφωνούν Τουρκία και Βρετανία, χωρίς να προβάλλουν ενστάσεις όπως για

όλα τα άλλα κεφάλαια; Τόσο εύκολο είναι το κεφάλαιο της ασφάλειας;

Η πλευρά μας από καιρού υποστηρίζει τη θέση της πλήρους αποστρατιωτικοποίησης της Κύπρου, περιλαμβανομένου του κυπριακού κράτους. Υπάρχουν επί τούτου και ομόφωνες αποφάσεις του Εθνικού Συμβουλίου, όπως εκείνη του 1989 (30 Ιανουαρίου), όπου όλα τα κόμματα συμφώνησαν σ' αυτή τη λανθασμένη και επικίνδυνη, κατά την άποψή μου, επιλογή.

Ίσως είναι αυτός ο λόγος, για τον οποίο δεν υπήρχε ανάλογη ευαισθησία, προβληματισμός και αντίδραση του πολιτικού κόσμου, σε αντίθεση με ό,τι συνέβαινε για τα άλλα κεφάλαια των συνομιλιών, όπως διακυβέρνηση, περιουσίες, έποικοι.

Φαίνεται, ότι γίνεται επανεκτίμηση του θέματος και είναι πολύ ενθαρρυντικό, ότι την 1η Δεκεμβρίου 2009 (ημέρα ενεργοποίησης της Συνθήκης της Λισαβόνας) υπήρξε για πρώτη φορά δημόσια αντίδραση από τα πολιτικά κόμματα, πλην του κυβερνώντος.

Προβλήθηκε στο λαό, ότι η αποστρατιωτικοποίηση που προτείνουμε δεν αφορά μόνο τα ξένα στρατεύματα, αλλά και του ίδιου του κράτους μας, με δυσμενείς συνέπειες για την ασφάλεια. Αν έγινε μια λανθασμένη επιλογή στο παρελθόν, είναι προς το συμφέρον μας να επιμένουμε σ' αυτή;

Ο πολιτικός κόσμος και τα οργανωμένα σύνολα πρέπει να ασκήσουν την επιρροή τους, για να αποσύρει η πλευρά μας την πρόταση αφοπλισμού του κράτους μας. Αν δεν το πράξουμε, θα οδηγηθούμε σε λύση με σαθρό υπόβαθρο ασφάλειας, όπου ο Ελληνισμός της Κύπρου θα τηρείται σε κατάσταση «σιωπής των αμνών», σε αναμονή του αφανισμού του.

5. Δυσχέρειες στο κεφάλαιο ασφάλεια

Η υιοθέτηση ενός νέου συστήματος ασφάλειας, όπως το περιγράψαμε, προσκρούει σε δύο σκοπέλους:

α. Η Τουρκία εμμένει στο στρατηγικό στόχο της για έλεγχο ολόκληρης της Κύπρου, που επιτυγχάνεται με τη διατήρηση των συνθηκών Εγγυήσεως και Συμμαχίας 1960.

Οι Τουρκοκύπριοι (Τ/Κ) στις συνομιλίες υποστηρίζουν τα εθνικά συμφέροντα της Τουρκίας, σε βάρος εκείνων της Κύπρου. Όπως συνέβη και στο σχέδιο Ανάν (Υφαλοκρηπίδα, Α.Ο.Ζ., Έρευνα-Διάσωση, Συνθήκη Μοντρέ, διμερείς συμφωνίες Τουρκίας-ψευδοκράτους κ.λπ.)

Η στάση των Τ/Κ δυνατόν να οφείλεται στη πίεση που ασκούν οι Τ.Δ.Κ.

και οι έποικοι. Αλλά και οι Τ.Δ.Κ. και έποικοι να αποσυρθούν, δεν γνωρίζουμε ποια θα είναι η συμπεριφορά τους, αφού συρρικνώθηκαν πληθυσμιακά και πλειοψηφούν οι έποικοι που πήραν την «Τ/Κ υπηκοότητα». Η στάση τους στις συνομιλίες «να υποστηρίζουν τα εθνικά συμφέροντα της Τουρκίας σε βάρος εκείνων της Κύπρου» δημιουργεί σοβαρά αδιέξοδα.

Η δημιουργία ενός κοινού κράτους με μια κυριαρχία, ιθαγένεια και διεθνή προσωπικότητα, προϋποθέτει όπως οι δύο κοινότητες μοιράζονται κοινά συμφέροντα και αυτό δεν συμβαίνει. Το βλέπουμε να διαχέεται σε όλα τα κεφάλαια των συνομιλιών, όπου στις απόψεις των δύο πλευρών υπάρχει έντονη συγκρουσιακή σχέση, έλλειψη εμπιστοσύνης και κοινού οράματος. Αυτό οδηγεί σε πολύπλοκες και μη δοκιμασμένες ρυθμίσεις και μηχανισμούς επίλυσης διαφορών, που προοιωνίζουν αναρίθμητα αδιέξοδα, αφού παραβιάζεται η αρχή της πλειοψηφίας στη λήψη αποφάσεων.

6. Συμπέρασμα

Συμπερασματικά, μια βιώσιμη λύση του Κυπριακού, στο θέμα της ασφάλειας προϋποθέτει:

α. Να αποσύρει η πλευρά μας την πρόταση αποστρατιωτικοποίησης του κυπριακού κράτους. Το δικαίωμα αυτοάμυνας είναι απαραβίαστο και αναφαίρετο. Το δικαιούται και ο Ελληνισμός της Κύπρου, όπως όλοι οι ελεύθεροι λαοί. Είναι απαραίτητο εφόδιο για την επιβίωσή του. Δεν πρέπει να διαχωρίζεται από τα υπόλοιπα ανθρώπινα δικαιώματα και ελευθερίες.

β. Να αγωνιστούμε, εκμεταλλευόμενοι και την ιδιότητά μας ως κράτος-μέλος της Ε.Ε. για να πιεστεί η Τουρκία:

- Να εγκαταλείψει τις επεκτατικές βλέψεις της επί της Κύπρου.
- Να αποσύρει τις Τ.Δ.Κ. και τους εποίκους.
- Να αναγκαστεί σε κατάργηση των συνθηκών Εγγυήσεως και Συμμαχίας 1960.

Αυτές οι προϋποθέσεις θα πρέπει να αποτελούν τις κόκκινες γραμμές μας για την Ασφάλεια, που αποτελεί με βάση και την εμπειρία της Παγκόσμιας Ιστορίας το θεμέλιο της Ελευθερίας, της Δημοκρατίας και της Ειρήνης.

Αν παραβιάσουμε αυτές τις γραμμές, πιστεύω ότι δεν θα έχουμε ελπίδα επιβίωσης.

τα νέα βιβλία

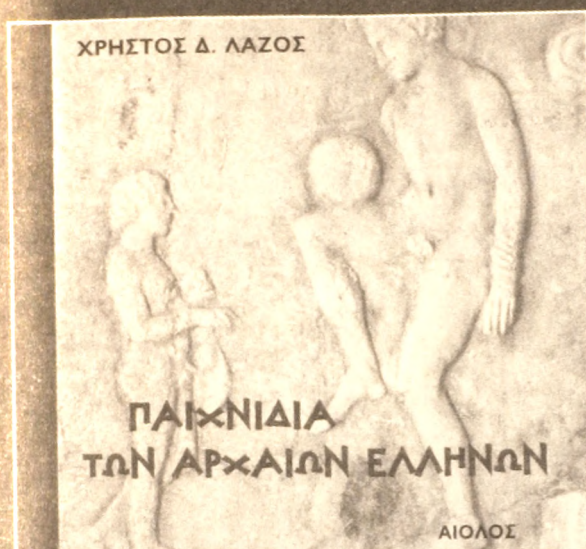
ΤΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΑΙΟΛΟΣ

Χαριλάου Τρικούπη 25, Αθήνα, Τ.Κ. 10681,

τηλ.: 210-33.01.553, fax: 210-33.01.554, www.aiolos.com.gr, e-mail: info@aiolos.com.gr

ΧΡΗΣΤΟΣ Δ. ΛΑΖΟΣ

ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ποια δέση κατείχε το παιχνίδι στη ζωή των Ελλήνων από την αρχαιότητα μέχρι το Βυζάντιο;

Με το θέμα καταπιάνεται ένας εξαιρετικός τόμος-λεύκωμα, προϊόν μακρόχρονης και επίμονης προσπάθειας, που ξεδιπλώνει άγνωστες πτυχές της ιδιωτικής ζωής των προγόνων μας.

Εκπλήσσει η ευρύτητα και η ευρηματικότητα των διαφόρων παιχνιδιών, προϊόντα έτσι υψηλής τέχνης, που εμπλουτίζουν τις γνώσεις μας για τον πολιτισμό που κληρονομήσαμε, και τα παιχνίδια που παίζουμε κι εμείς σήμερα.

ΤΙΜΗ: 45,00 ευρώ

ΣΤΕΦΕΝ ΜΠΑΞΤΕΡ

ΚΑΤΑΚΛΥΣΜΟΣ

Όλα ξεκινούν το 2016, με καταστροφικές καταιγίδες στο Λονδίνο κι άλλες πόλεις. Οι θάλασσες πλημμυρίζουν κι οι πεδινές περιοχές της Γης βουλιάζουν ή μια μετά την άλλη. Ενώ οι επιστήμονες προσπαθούν να ανακαλύψουν τις αιτίες της καταστροφής, ένας απεγνωσμένος αγώνας δρόμου ξεκινά για την ανθρωπότητα, καθώς κυβερνήσεις και άτομα προσπαθούν να σώσουν πόλεις, κατόπιν κράτη και ηπείρους ολόκληρες. Δισεκατομμύρια άνθρωποι χάνονται στα νερά και το πολυτιμότερο αγαθό στον κόσμο είναι πια ένα κομμάτι γης στα ψηλά βουνά.

Ο Στέφεν Μπάξτερ γράφει ένα ακόμα «κατακλυσμικό» μυθιστόρημα που αγκαλιάζει τις τύχες ολόκληρης της ανθρωπότητας.

ΤΙΜΗ: 29,00 ευρώ

